هێمن... ڕۆحێک لە شیعر و قەدەرێک لە سیاسەت!

((کۆڕێک بۆ ڕێزگرتن لە ژیان و بەرهەمی شاعیری گەورەی کورد مامۆستا هێمن)).

دەستپێک:

پێشوەخت، پێم خۆشە بڵێم: من هێمنناس نیم و قسە و لێدوانی قووڵ و هەمەلایەن لەسەر هێمن و ئەزموونی شیعریی هێمن، بۆ کۆڵەران و هێمنناسان جێ دەهێڵم... دیسانیش بە ئەرکی خۆمی دەزانم، لە دەرفەتێکی ئاوەهادا کە بیست ساڵان بەسەر مەرگی گەورەشاعیری کورد، مامۆستا هێمندا تێدەپەڕێت، هەندەک سەرنج و بۆچوون لەمەڕ بەرهەم و داهێنانی ئەدەبیی شاعیرێک دەرببڕم کە جێگایەکی تایبەتی لای من هەیە و ڕۆژگارێک لە خەبات و تێکۆشاندا و ئێستاشی لەگەڵدا بێت، ژیان و ئەزموونی شیعریی وی، نموونەی باڵای منن.

مامۆستا هێمن، یەک لە شاعیرە گەورەکانی سەدەی پێشووی میللەتی ئێمەیە... شاعیرێک، کە ڕۆحی شیعر بە هەموو ڕەهەندەکانییەوە و قەدەری سیاسەت بە هەموو جەنجاڵییەکانییەوە، پێکهاتە و ستاتووی ئەو پێک دەهێنن.

من، بڕوام بە تیوری (لەدایکبوونی "دەق" و مەرگی نووسەر) نییە. پێچەوانە، پێم وایە، لەژێر پێستی پەیڤەکانی هەر دەقێکی ئەفرێنراودا، ڕۆحی خالیقەکەی زرت و زیندوو، لێمان دەڕوانێ. منیش، هێمن گوتەنی:((کە شیعری شاعیرێک، یا نووسراوەی نووسەرێک دەخوێنمەوە، چ زیندوو، چ مردوو، پێم خۆشە خۆیشی بناسم، بزانم کێیە؟، خەڵکی کام وڵاتە؟، کاری چییە؟، چۆن دەژی و ئەگەر مردووە، چۆن مردووە و...هتد، تاریک و ڕوون، لەکوێوە بۆ کوێ)).

ئێمە، گەرچی هەموومان هێمنناس نین، وەلێ هێمن دەناسین، دەزانین کێیە، ناوی چییە، کەی و لە کوێ لەدایک بووە، چۆن ژیاوە و کەی و لەکوێ جێی هێشتووین....

قسەی من، لەسەر شێوازی ژیان و مردنی هێمن نییە، هێندەی دەمەوێت قسە لەسەر ئەوە بکەم کە پرۆسەی پێچەڵپێچی ژیان و قەدەری سیاسەت (کە دەکاتە قەدەری ژیانی میللەتی ئێمە)، چەند و تا کوێ ڕۆڵیان لە بنیاتنان و بەرهەمهێنانی هێمندا، وەکو شاعیرێکی گەورە و زێدەناسراوی کورد، هەبووە؟!. پاشان دێمەوە سەر ئەو بۆچوونە باوەی کە خودی هێمنیش جەختی لەسەر کردووە، ئەویش بۆچوونی (سیاسەت شیعر دەکوژێت، یاخود سیاسەت بکوژی شیعرە!).

داخۆ چەمک و مانای ئەم بۆچوونە، هەتا کوێ دەرهەق بە گەورەیی هێمن، ڕاست دەگەڕێ؟!.

ئەز پێم وایە، دەکرێ "سیاسەت" لە میانەی هەندەک گۆشەنیگا و تێڕوانینەوە، بکوژی "شیعر"بێت.. شیعر وەک هونەرێکی ئەبستراکت. دەشێ سیاسەت، زەرەر لە پرۆسەی داهێنانی شیعر بدات و هەمانکاتیش، فەزایەک بۆ خولقاندنی پاڵەوانێک لە پانتایی بزاڤی ئەدەبی و ڕۆشنبیریی میللەتێکدا ئاوەڵا بکات، کە خودی سیاسەت و ڕووداوە سیاسییەکان، لە سەردەمە جیاوازەکانی ژیانی ئەم کەسەدا، دەبنە ئاوێنەی نیشاندانی کاراکتەرەکانی ئەو پاڵەوانە (ئەو شاعیرە، ڕۆشنبیرە) و خەرمانەیەک لە پیرۆزیش لە دەوروی نەخش دەکەن. دەکرێ ئەم پرۆسەیە وەها بکەوێتەوە، کەسی گریمان(کە لێرەدا مامۆستا هێمنە)، ببێتە باڵانمای نیشاندانی مێژوویەک لە ئازار و تراژیدیای میللەتێک، بە ئەوی دی! یاخود بە نەوەکانی خودی ئەو میللەتە.

ئەم بۆچوونەی من لەسەر "سیاسەت" دەشێت ساتێک مانایەکی هەبێت، کە ئێمە چەمک و تێگەیشتنە زانستی و مۆدرنەکەی سیاسەت وەلا نێین و مانایەکی خۆماڵیی بدەینێ. واتە سیاسەت بە مانا کوردییەکەی کە دەکاتە خەبات و بەرخۆدانی بزووتنەوەی سیاسیی میللەتێک لە پێناوی ئازادی و سەربەخۆییدا.

ڕۆشنە، کە سیاسەت یاخود دۆخی بزووتنەوەی شۆڕشگێڕانەی چ میللەتێک، توانای بەخشینی ئەو خەسڵەت و سیفەتانەی بە هەموو شیعربێژ و قەڵەمبەدەستێک نییە.
قسە لەسەر هێمن و کەسایێتی و هونەری شیعری هێمنە.
ڕووداو و ئاڵوگۆڕە سیاسییەکانی دوادەیەی نیوەی دووەمی سەدەی بیست لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا، قەدەر و ڕێچکەی ژیانی گەنجێکی خوێندەوار و لیوانڕێژ لە هەستی جوانپەرستی و وزەی شۆڕشگێری، لە بازنەیەکی تەسک دەردەهاون و بەرهەڵدای نێو پانتایی بزووتنەوەی ناسیۆنالیستیی کوردی دەکەن. ئەوە چارەنووسی بزووتنەوە سیاسییەکەیە، کە خەسڵەتی "تایبەت" لە هێمن وەردەگرێتەوە و سیفەتی "گشت"ی پێ دەبەخشێت و لە زەینی نەوە جیاوازەکاندا، ئامادەبییەکی هەمیشەیی دەداتێ.
هێمن، وەک خۆی دەڵێ: کۆمەڵەی "ژ ک" و کۆماری کوردستان، لە ناخەوە ئەویان تێک هەڵشێلاوەتەوە... گۆڕانێکی سیاسی و فیکری و ئەدەبییان لەودا بەوجود هێناوە... هێمنی جوانپەرست و هەتا سەر ئێسک ئاشقی ژن، لەو ڕۆژگارەدا دەڵێ:
ئاشقی چاوی کەژاڵ و گەردنی پڕخاڵ نییم
ئاشقی کێو و تەلان و بەندەن و بەردم ئەمن...
بەیتیکی دیکەی هەمان شیعر:
من لە زنجیر و تەناف و دار و بەند، باکم نییە
لەت لەتم کەن، بمکوژن، هێشتا دەڵێم کوردم ئەمن!. شیلانئاوێ...1942
هێمن، ساڵی 1942ی دە بن ئەم شیعرەدا نووسیوە. کە وایە،
مێژووی نووسینی ئەم شیعرە، مێژووی دامەزراندن و کەوتنەگەڕی کۆمەڵەی "ژ ک"ە.
ئەوەی هێمن لە قوتابخانەی پەروەردەیی "ژ ک"ی دەگێڕێتەوە، ئێمە پاش نزیکەی 30ساڵان لە فێرگەی کۆمەلەی مارکسیی _ لینینی کوردستاندا، ئەزموونمان کرد.. گۆڕینەوەی هەموو ئەشقەکان بە ئەشقی شۆڕش، هەموو لەزەتەکان بە لەززەتی تێکۆشان، هەموو جوانییەکان بە جوانیی نیشتمان. قسەم لەسەر درووستبوون یان نەبوونی ئەو میتۆدەی پەروەردەکردن نییە و ئەوە باس و بابەتێکی دیکەیە.
ئەم شیعرەی هێمن، ساڵانیکی زۆر، پێش چاپکردن و بڵاوبوونەوەی "تاریک و ڕوون"، لە سابڵاخەوە باڵی گرت و لە هزری بەشێکی زۆری خوێندەوار و نەخوێندەواری نەوەی ئەوێ ڕۆژێی کورددا، هێلانەی چی کرد.
ئەم شیعرە، هەڵگری پەیامی ئاڵشتکردنی هەموو ئەشق و لەززەتەکانی تاکی کوردە، بە ئەشقی گەل و نیشتمان. ئەم پەیامە، پاشتر، لەشکرێک لە دەروێشانی تەریقەتی شۆڕش دەخولقێنێ. لەشکرێک، لەگەڵ هەموو نسکۆ و تێکشکانێکی شۆڕشدا، دەروێشانی توشی تێکشکانی ڕۆحی و دەروونی دەبن.
ئەو دێڕە شیعرە، ئەو وێناکردنە بۆ ژن و ساتوسەودای ئەشقی ژن لەگەڵ ئەشقی نیشتماندا، لە سەرتاسەری دیوانی هێمندا ریزپەڕە و هەرگیز دووپات نابێتەوە. پێچەوانە، لە سەرجەمی بەرهەمی شیعریی قۆناغە جیاوازەکانی ئەزموونی نووسینی هێمندا، جمکی ئەشقی ژن و نیشتمان، هێندە ئامێتە و تێکچرژاون، هیچ کامیان بێ ئەوی دی، مانایەکی نییە. ئەشقی ژن بە هەموو ڕەهەندەکانییەوە، ئەشقی "شەنگەبێریان"ی کوێستان و "مینیژۆپ" لەبەرانی گەرمێن، تانوپۆی دیوانی "هێمن"ی تەنیوە.
کەچی لەم شیعرەدا، لەم سەرەتای دەستپێکەدا، هێمن لە قاڵبی شاعیربوون یاخی دەبێت و دەبێتە پەیامبەرێک کە بە زمانی شیعر، هەڵگری پەیامی شۆڕشێکە، شۆڕشێک کە هەموو خواست و

خولیاکانی تاک و کۆمەڵ، لە خۆی دەگرێت و هیچ ئەشقێک لە دەرەوەی ئەو ئەشقە پیرۆزە، مانایەکی نابێت!.
هێمن، وەک خۆی دەڵی: لەو سەردەمەدا، لە پێناوی ئەشقی شۆڕشدا، دەست لە جوانترین و گەورەترین ئەشقی ژن هەڵدەگرێت. ئەم دەستهەڵگرتنە، ڕۆحی جوانپەرستی "هێمن"ی بە جۆرێک زامدار کردووە، تا ئاویلکە و سەرەمەرگیش دەست لە ئێخەی ناکاتەوە!.
ئاخر ئەوەتا هێمن، لە دوا ڕۆژەکانی ژیانیشیدا دەڵێ:.. ((جوانیش زۆر تەئسیری لە من کردووە... جوانی دیارە بە هەموو مەعنای کەلیمەوە، بەڵام جوانترین شتیش لە نەزەری مندا ژن بووە!... _ هێمن بۆ مامۆستای کورد، ساڵی 1985،ورمێ)).
ئەم جێگۆڕکییەی نێوان شاعیر/ پەیامبەر، شیعر/ پەیام، وەک لە دەستپێکدا گوتم، خولقێنراوی هەلومەرجێکی سیاسیی تایبەتە، ئەویش بارودۆخی ئەو ڕۆژگارەی بزووتنەوەی کوردە، لە ڕۆژهەڵاتدا.

هەرەس و هێمن و تاریک و ڕوون:
ساڵی 1975، ساتێ لەگەڵ هەرەسی ڕنووی شۆڕشدا، لە شاخەوە بۆ شار گەڕاینەوە، "تاریک و ڕوون"ی هێمن، پێشوازیی لێ کردین و فرمێسکەکانی شکست و ناهومێدیی لە چاوانی ئێمەدا سڕین.
من، ئەگەرچی پێشتر، تاک و تەرای شیعری "هێمن"م دیتبوون، بەڵام "تاریک و ڕوون" بە گشتی و "لەکوێوە بۆ کوێ" بە تایبەت، نەک هەر بە "هێمن"یان ئاشنا کردم، بگرە تابلۆیەکی ڕەنگاوڕەنگیان لە بزاڤی ڕزگاریخوازانەی گەلی کورد، لە ڕۆژهەڵاتدا، لە زەینمدا نەخش کرد.
ئەگەر زێدەڕۆیی نەبێ، دەڵێم:"تاریک و ڕوون" ، لەو ڕۆژگارە نووتەکەدا، بوێریی وەبەر نەوەیەکی تێکشکاو، لە باشووردا نایەوە.
"لەکوێوە بۆ کوێ"، جگە لەوەی توحفەیەکە لە پەخشانی کوردی، ئەوا لە مێژووی نووسینی پەخشانیشدا، لە لوتکەدایە. یادەوەرییەکانی هێمن، لەو پەخشانەدا، گێڕانەوەیەکی بەلەززەتی پانورامای قۆناغێکە لە مێژووی سەروەرییەکان و نەهامەتییەکانی میللەتی ئێمە... هێمن، لەوێدا، هەم بکەرە و هەم شاهێد. ئێمە لەوێدا، لە وێنە گەش و ڕەشەکانی یادەوەریی ئەودا، لە گەوەکانی فراژیبوونی هێمن، وەک کەسییەتی/ شاعیر / پەیامبەر دەگەین.
هێمن، دەرکەی چیرۆکی "لەکوێوە بۆ کوێ" بە وێنەیەک کلۆم دەدات، کە بۆ ئەو سەردەمە، پەیامێکی پڕمانایە و وەک نارنجۆک لە هزری نەوەی ئێمەدا، دەتەقێتەوە!....((چبکەم، کوردم، کۆیلەم، ئەوانە هەموو و تەنانەت کوژران و کوشتنم پێ لە کۆیلەتی، پێ خۆشترە!)).
مرۆڤ، لە هەر سات و زەمەنێکدا، دەرئەنجامی پرۆسەی ژیان و ئەزموونەکانی خۆیەتی. هێمن، ئەگەر ئەوە قەدەری ژیانی نەبایە، ئەو "هێمن"ە نەدەبوو کە بوو!.

هێمن: ڕۆحێک لە شیعرا!
هەرچیم لەمەڕ ڕۆڵی فاکتەری "سیاسەت" لە خولقاندنی کاریزمای کەسایێتیی شاعیربوونی "هێمن"دا گوت، هەرگیز بە مانای ڕەتکردنەوەی ئەوە نایەت کە ڕۆحی شیعر لە بوون و وجودی "هێمن"دا، پێش قەدەری "سیاسەت" گوراوە و ئامادەیی هەبووە. مەبەستم لە ڕۆحی شیعر، مانا تەقلیدییەکەی "ئیلهام / سروش" نییە کە خودی "مام هێمن"یش ڕەتی دەکاتەوە و بڕوای پێی نییە....((نازانم، ئەو ئیلهامەی کە پێت وابێ، فریشتەیەک یا پەرییەک، با وجوودی من ئەوەم

گوتووە، یا شەیتانیک دێتە بنهەنگڵی پیاوی، وە شیعری پێ دەڵێ، من بڕوام بەوەیان نییە... لە بەهاری شیلانئاویوە تا پایزی ورمێ، مامۆستای کورد، ژمارە 13)).
من بۆ خۆم، هێشتا تەفسیرێکی گشتبڕم بۆ هەڵاوێردنی شاعیر لە ناشاعیر یاخود کەسێکی ئاسایی، پێ نییە. دیارە تیور و بۆچوونەکان، لەم بوارەدا فرەن و مشتومڕی زۆریان لە سەرە.... ڕەنگە بەرزیی توانستی بینین و فراوانیی فەنتازیای شاعیر بۆ وەرگرتن و وێناکردنی دیاردە و دەرکەوتەکان لە زەیندا و پاشانیش گوازتنەوەیان لە چوارچێوەی ڕووداوەکانی زماندا، بۆ نێو ماڵی نووسین، مەرزی جیاکردنەوەی هەست و ئیحساساتی شاعیر و کەسێکی ناشاعیر بن.
هێمن، شاعیرێکی فرەوێنا و فراوانخەیاڵە و بە ئامادەبوونی ڕەگەزە بنچینەییەکانی دیکەی هونەری شیعرنووسین(زمان، وێنە و میتافۆر، ریتم و کێش و سەروا..هتد)، خەرمانێک لە شیعری بۆ بەجێ هێشتووین کە ڕسکان و کامڵبوونی شیعرەکان، سەروکاریان لەگەڵ زەمەن و چوونەسەری ئەزموونی شیعریی وی دایە.

هێمن، وەکو شاعیرێکی گەورە و دەرکەوتوو، خوێنەری شیعرناس، لە "تاریک و روون"، "ناڵەی جودایی" و پاشاتریش "پاشەرۆک"ەوە دەیناسێت.
کێرڤی هونەر و شیعری هێمن، لە "تاریک و روون"ەوە ڕێچکە دەگرێت و روو لە هەوراز هەڵدەکشێت... زمانی پاراو، هەستی ناسک، وێنەی بگۆ و هەژێنەر لە ناخی قەسیدەی بە فۆرم کلاسیک و بە نێوەڕۆک تژی لە داهێنان و نوێخوازی، دێنە سەما.
لە سەرجەمی "تاریک و روون"دا، هێڵێکی نەپساو لە جوانی، لە دەستپێکەوە بۆ کۆتایی درێژ دەبێتەوە... جوانیی سرووشت و مرۆڤ و خەمەکانیان، بونیادی بنچینەیی شیعری 'هێمن"ن.
هێمن، لە هەندێک تێکستدا، هەموو جوانییەکان لە جامی جوانییەکانی ژندا کۆ دەکاتەوە و مرۆڤ لە ژندا دەبینێت. هێمن، دیدێکی فەلسەفیی هیومانیستانەی بەرزی بۆ ژن هەیە.
سێکوچکەی خەمەکانی نیشتمان، غوربەت و ژن، لە زمانی پاراوی گوندیدا، بە کێش و ریتمی ڕەنگاوڕەنگەوە، دەبنە کۆڵەکەی نەمریی شیعرەکانی تاریک و روون.
ئەزموونی 'هێمن' لە "ناڵەی جودایی"دا، بە لوتکەی شیعر و داهینان دەگات. ناڵەی جودایی هونەرێکی بەرزی کەمهاوتایە. خورپەی دڵ و سووتانی رۆحی شاعیرە لە دۆزەخی غوربەت و ئاوەریی و مەحروومییەتدا. لە ڕووباری "ناڵەی جودایی"دا، هەست بە سۆز و عاتیفەی پیرەشاعیرێکی مەیزەدەی لە لان و زێدی خۆ هەڵبڕاو دەکەین ، ئەو هەستە چەپۆکانییەتی و ناڵەی گریانی ئەو، بۆ خەونە لەدەستچووەکان، عالەمێکی لەگەل خۆی وەگریان خستووە!.
من، پێم وایە، ئەگەر هێمن، بە تەنێ 'ناڵەی جودایی" و "ئێشق و ئازادی"ی گوتبا، لە دیوەخانی شیعری کوردیدا، هەمان جێگای پێ دەبڕا.

دیسانەوە، هێمن و حیزب و سیاسەت و شیعر:
من، پێشتر، جەختم لەسەر ئەوە کرد کە سیاسەت بە مانا خۆماڵییەکەی، ڕۆڵی پۆزەتیڤی دەرهەق بە درووستکردنی کەسایێتیی هێمن گێراوە. بەڵام بە مانا تایبەتەکەی و کاتێک سیاسەت لە ماڵ و فیکر و بەرنامەی "حیزب"دا کورت دەکەینەوە، ئیدی هەم ئێمە و هەم خودی "هێمن"یش، شاهیدی ئەو پاداشتەین کە "سیاسەت"بە هێمنی دایەوە.
بە قسەی مام هێمن، حیزب، سانسۆری لەسەر شیعری ئەو داناوە. ئەو مافی ئەوەی نەبووە ناوی خۆی لە بن هەندەک شیعردا بنوسیت کە لە رۆژنامەی حیزبدا بڵاوکراونەتەوە. ئەو مافی ئەوەی نەبووە هەندێک لە شیعرەکانی لە چاپەمەنییەکانی حیزبدا چاپ بکات..(من، ناڵەی جوداییم بۆ

ئۆرگانی حیزبەکەمان دەنارد، دەیگوت: بە من چ مەربووتە، تۆ مەشروب دەخۆیەوە یان نا!_ لە بەهاری شیلاناوێوە بۆ پاییزی ورمێ، مامۆستای کورد، ژمارە 13).

من، دەساڵ پێش لە ئێستا و بۆ رادیۆی دەنگی ئەمەریکا، لە میانەی قسەوباسمدا لەمەڕ هێمن، بۆچوونێکم دەربڕی و ئێستاش دووپاتی دەکەمەوە...
((حیزب، لە دوا ساڵەکانی ژیانی هێمندا، خراپی مامەڵە لەگەڵ گەورەشاعیری میللەتی ئێمە کرد. ئەگەرچی ئەو هەڵوێستە بێمانایەی حیزب، توێژاڵێکی لە لوتکەی سەروەریی "هێمن" نەڕوشاند. بەڵام درەنگ یان زوو، دەبێ "حیزب" لەبەردەم رۆحی نەمری هێمندا، بەچۆکدا بێت و داوای لێبوردنی لێ بکات)). ئەوسات، نوێنەری "حدکا" لە فەرەنسا، روونکردنەوەیەکی لەسەر بۆچوونەکانی من نووسی و لەهەمان رادیۆوە بڵاوی کردەوە. ئەو، من و چەند نووسەریکی دیکەی بە "موغریز" و "تودەییسیفەت" تۆمەتبار کردبووین کە لە پشت "هێمن"ەوە، تانە و تەشەرمان لە "حدکا" داوە و گرفتمان لەگەڵ سیاسەتی "حدکا"دا هەیە. من، ئەگەر رۆژگارێک گرفت و کێشەی فکری و سیاسییم لەگەڵ حیزبەکانی کوردستانی باشووردا هەبووبێت، ئەوا هەرگیز لەگەڵ حیزبەکانی رۆژهەڵاتدا، کێشەیەکم نەبووە و هەمیشە بە چاوی رێزەوە لە خەباتی وانم روانیوە.
من، پێم وایە، کاری باش بۆ مامۆستا هێمن ئەوە بوو، پاشی شۆڕشی گەلانی ئێران و گەرانەوەی بۆ کوردستانی رۆژهەڵات، لە دەرەوەی سیاسەت و حیزبایێتی ماباوە و خۆی لە کیشەکانی دەروونی حیزب نەخستبا. ئەو ، ئیدی زۆر لە سیاسەت و حیزب گەورەتربوو. ئەو بۆ خۆی سیمبۆلی خەباتی دەورانی کۆماری کوردستان و خۆشەویستی پێشەوا بوو. دیاربوو، ئەو وای دەبینی کە حیزب جورئەتی ئەوە ناکات، ئازاری رۆشنبیرێک بدات کە خۆی ناوی "شاعیری گەل"ی پێ بەخشیوە. داخەکەم، سیاسەتی کوردی زۆر لەوە دڵڕەقتر بوو کە "هێمن" پێشبینی کردبوو.

پشکۆنەجمەدین
22ی ئاپریلی 2006